

ПРЕДМЕТ ПРОБЛЕМ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА

© Сливка С. С., 2014

Формулюється об'єкт, предмет та п'ять груп проблем філософії права. Розглянуто об'єктивну та суб'єктивну сторони вирішення цих проблем, передумови виникнення проблем філософії права та мету їх дослідження.

Ключові слова: об'єкт, суб'єкт, групи проблем: методологічно-теоретичні, природно-антропологічні, онтологічно-релігійні, деонтологічно-позитивістські, державотворчі.

С. С. Сливка

ПРЕДМЕТ ПРОБЛЕМ ФИЛОСОФИИ ПРАВА

Формулируется объект, предмет и пять групп проблем философии права. Рассмотрены объективная и субъективная стороны решения этих проблем, предпосылки возникновения проблем философии права и цель их исследования.

Ключевые слова: объект, субъект, группы проблем: методологически-теоретические, естественно-антропологические, онтологически-религиозные, деонтологически-позитивистские, государственно-творческие.

S. S. Slyvka

SUBJECT OF PROBLEMS OF PHILOSOPHY OF LAW

The paper is formulated as object, subject, and five groups of problems of philosophy of law. Objective and subjective sides of these problems by the prerequisites of the problems of philosophy of law and the purpose of their study.

Key words: object, subject, of problems: methodological and theoretical natural and anthropological, ontological, religious, ethical, positivist and the nation.

Постановка проблеми. Поява людини на світ породила різноманітні суперечливі ситуації, складнощі, труднощі, перешкоди, що називаються проблемами. Усі явища природи діють без проблем лише тоді, коли відсутнє втручання людини. Різний ступінь, кваліфікація, компетенція втручання людини у Природу видає різні ступені проблем, які потрібно вирішувати. Все зводиться до своєрідного проблематичного кола: людина породжує проблеми, вирішення проблем породжує нові проблеми, нові проблеми замінюються старими – все дослідження починається знову. Тому людина сама скерувала усі науки на допомогу собі у боротьбі зі створеними нею проблемами. Ніби парадокс, але факт, який супроводжується добровільними муками. Насправді у цьому й полягає онтологічне призначення людини. У проблематичному колі нас найбільше цікавить право, правові норми, правомірна поведінка тощо, які допомагають людині без значних порушень й помилок вирішувати життєдіяльні проблеми¹.

¹ Сливка С. С. Проблеми філософії права: навч. посіб. / С. С. Сливка. – Львів: Ліга-Прес, 2014. – 160 с.

Аналіз останніх досліджень. Поняття права (що таке право?, що є правом?, яке є право?) є однією із найскладніших проблем, найнедосконалішою думкою про незнання взагалі. Ця думка покрита апокрифами, сумнівами, беспорядністю у визначенні права, формуванні його дефініцій. Тому свої міркування намагатимемось насичувати онтологічною орієнтацією, щоб якнайменше не підпадати під вплив апокрифів.

Виклад основного матеріалу. Спочатку з'явилося право Боже, Божий Закон у вигляді природного права для живих і неживих організмів. У світі воно утримується завдяки природному праву, його суворому дотриманню (як першій проблемі людини). Друга проблема людини криється в пізнанні добра і зла. Що є добро визначити буває складно тоді, коли людина утримує свою свободну волю у звужених природних нормах, коли незрозумілу природну норму вона однаково визнає за норму, хоча й називає її надприродною. Тобто навіть така проблема у людини як неусвідомлення нею норм природного права повинна вирішуватися введенням у свідомість людини нових норм – норм надприродного права. Фактично розглядувана друга проблема людини (щодо права) супроводжує її ціле життя.

Нове коло проблем з'явилося у створенні людиною власних норм, які формують людське право, а згодом і моральне, державне, позитивне право. Спочатку воно було усним, а потім писаним у вигляді законів. Але у тенденції творіння права людиною важливим є те, на якій відстані перебуває людське право від природного. Зрозуміло, що між людським і природним правом існують різні ступені наближеності, що є проблемою. Причому ця проблема й залишиться невирішеною, оскільки людський розум не може створити нічого досконалого, природного, зокрема й права. На допомогу приходять така людська екзистенція, позамежове існування, як віра.

Віру розвиває Церква, церковне (канонічне) право. За допомогою віри, церковного права людина вирішує важливу проблему: усвідомлює ту непізнану частину природного права, яка називається надприродним правом. Хоча у цьому пізнанні з'являються нові, але вже церковні, релігійні проблеми.

Отже, можемо зобразити умовну формулу – схему права:

Право = Боже (природне й надприродне) право + Людське (церковне, державне) право

Завдяки цій формулі-схемі ми можемо розглянути іншу схему системи філософсько-правових наук, звідки й виникають проблеми філософії права.

Розглянемо й проаналізуємо процес формування філософії права, в якому виникають труднощі у його формуванні, тобто теоретичні й практичні проблеми.

Зі створеного Божого права людина пізнає, виділяє природне й надприродне право. Природне й надприродне право є тією частиною Божого права, якою людина найчастіше, найбільше і якнайповніше користується, тобто умовною частиною “видимого” айсберга. Крім того, деякі норми Божого права людина безпосередньо закріплює у позитивному праві (вбивство, гвалтування, крадіжки та ін.)

Природне й надприродне – це частина Божого права, що міститься у свідомості й почуттях людини. Зрозуміло, що це право є неповною рефлексією Божого права, яку людина не творить, а тільки усвідомлює, вірить, можливо, дещо видозмінює.

Позитивне право є цивілізаційним витвором розуму людини, творчості держави. Джерелами позитивного права є Боже право, природне й надприродне право, юридична практика, соціальні (особливо, релігійні) норми.

Канонічне (церковне) право формується на нормах природного, надприродного й позитивного права. Основним творцем канонічного права є Церква, церковні інститути, які характеризуються надзвичайно великою консервативністю.

Юридична деонтологія репрезентує юридичну практику, ступінь виконання службового обов'язку юристом. Для внутрішнього імперативу службових дій юристові необхідні знання не тільки позитивного, а й природного права, яке найповніше зосереджено у канонічному праві.

Філософія права має можливість усі юридичні дослідження (теоретичним й практичним шляхом) об'єднати в одне ціле. Тут наявний закон діалектики: дослідження й творіння права вийшло з однієї точки і повернулося в одну точку. Звичайно, ці точки є відповідно Божою і людською. Тому звідси і завдання – створити таку філософію права, яка б не суперечила Божому праву і максимально була б до нього наближена. Така діяльність потребує вивіреної праці та вирішення багатьох проблем, які вивірені проблемами філософії права.

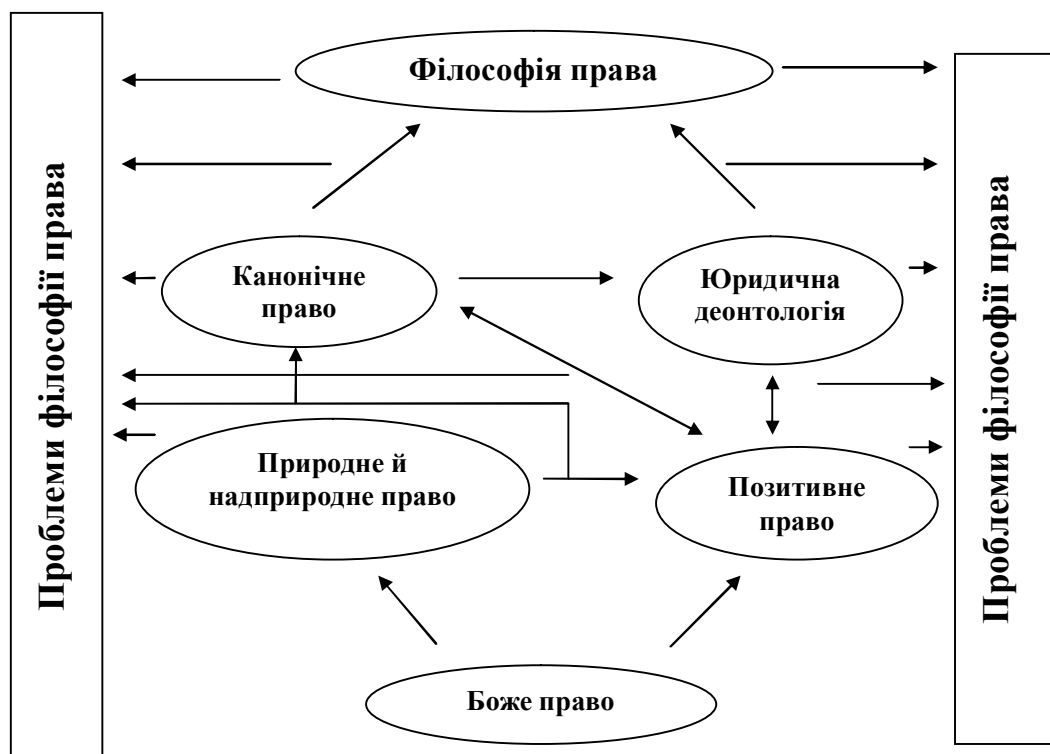

Рис. 1. Схема системи філософсько-правових наук

У розглядуваній схемі найбільший інтерес становлять такі науки як філософія права, канонічне право і юридична деонтологія. Ці науки перебувають у природно-правовій єдності як отримання узагальнення за допомогою теорії та практики:

<p>Філософія права (узагальнення)</p>	=	<p>канонічне право теорія (спеціальний вступ до філософії права)</p>	+	<p>юридична деонтологія практика (вступ до філософії права)</p>
--	---	---	---	--

Тобто до філософії права застосовують два вступу: спеціальний і звичайний. Канонічне право як спеціальний вступ до філософії права формує частину теоретичного курсу філософії права. Інша частина теоретичного курсу філософії права поповнюється завдяки висновкам про причини і наслідки виконання юристом внутрішнього імперативу службового обов'язку. Цей матеріал перевірений юристом на практиці. Хоча з практичної діяльності пресвітера теж можна зробити висновки, але для філософії права ці висновки метафізичного змісту не є первинними (про них говориться у Святому Писанні і Священному Переданні). Звичайно, висновки першого і другого видів завжди будуть неповні і суб'єктивні.

У формуванні філософії права виникають дві основні проблеми, які пов'язані з природними знаннями (юридична деонтологія) та надприродними (метафізичними) знаннями (канонічне право). Ці міркування й визначають об'єкт та предмет проблем філософії права.

Видається, що **об'єктом проблем філософії права є метафізичне обґрунтування сфери реалізації духу природного права.**

Реалізацію духу природного права досліджено у філософії права. Потрібно дати метафізичну оцінку цієї реалізації, що породжує цілу низку проблем.

Основна проблема – це незнання філософських загадок у метаправі. Навіть отримані елементарні знання будуть знаннями про незнання. Виходом із цієї ситуації є поєднання канонічного права з метафізичним правом. Адже метаправо – це вищі аксіоматичні правові цінності, які випливають із надчуттєвих релігійних принципів пізнання людиною світу для гармонійного завершення культури власного розуму, реалізації права на безсмертя [39, с. 16]. Основною загадкою є надчуттєві релігійні принципи пізнання, оскільки це складне теоретичне питання, яке потребує вивчення за допомогою віри, адекватної богословській теорії.

Якщо дух природного права реалізований у формах дотримання, виконання, використання і застосування, то потрібно метафізично обґрунтувати кожен з цих форм і зробити метафізичний висновок. Іншими словами, потрібно дати відповідь: до чого приведе метафізика реалізації природного права. Очевидно, що це завершиться добром для Всесвіту, хоча не завжди добром для окремої людини. Тут метафізика інтерпретується з нормами надприродного права. Ці проблеми вирішує метафізична (особлива) частина канонічного права.

Предметом проблем філософії права є суть і закономірності втілення свободи у суб'єктивному дусі права, її метафізично-правові наслідки.

Про втілення свободи у суб'єктивному дусі права йдеться у філософії права. До проблем філософії права належать метафізичні наслідки свободи. Тобто до чого може призвести свободна воля людини, яка поширюється у природно-правовому просторі. Переважно йдеться про ті крайнощі, які називаються порушеннями і що створює *проблемну ситуацію*.

Проблемна ситуація у філософії права полягає у досягненні нових знань та адекватної методології досліджень у сфері філософії поведінки людини. На поведінку людини скероване усе вчення про право, узагальнення якого здійснює філософія права, звідки впливає проблемна ситуація – визначити **основні проблеми філософії права** і вказати шлях щодо їхнього вирішення.

До таких проблем належать: **методологічно-теоретичні, природно-антропологічні, онтологічно-релігійні, деонтологічно-позитивістські, державотворчі.**

Методологічно-теоретичні проблеми філософії права висвітлюють світоглядно-ідеологічні погляди на філософію права, скеровують на висвітлення етнічно-орієнтаційних, ментально-оцінкових підвалин, формують нові науково-дослідницькі ідеї. Крім того, існує невиділене завдання у повному розкритті об'єкта, предмета, принципів та функцій проблем філософії права.

До *природно-антропологічних* проблем філософії права належать синергетичні та еволюційні процеси у праві, процеси пізнання права та різні інтеграційно-трансформаційні суперечливості, які складно вирішуються дослідниками. Важливий комплекс проблем пов'язаний з онтологією людини, її правовою символікою, тілом, душею, духом.

Онтологічно-релігійні проблеми випливають із герменевтики Священного Писання та Священного Передання, синхронізації людського права з Божим правом, становлення (визнання) канонічності тієї чи іншої віри (конфесії). Багато проблем для філософії права впливає із канонічно-правової культури, із процесів олюднення людини.

Деонтологічно-позитивістські проблеми філософії права випливають із обов'язку людини на землі. Початок цього формування позитивного права, наближення позитивного права до природного, недопущення зловживання правом і зловживання у позитивному праві, забезпечення панування та верховенства права. Певні проблеми випливають через відсутність т. зв. філософської терапії юридичної практики тощо.

Державотворчі проблеми у філософії права мають достатньо велику вагу. Річ у тім, що держава є природно-правовим утворенням. Вона має безпосереднє відношення до формування

філософсько-правової думки і сама ніби провокує на утворення проблем у філософії права. Взяти хоча б відношення до Церкви (секуляризація). Хіба секуляризація може сприяти сталому розвитку, хіба байдуже (якщо невороже) ставлення до Церкви призведе до правової держави, верховенства права, панування права тощо. Гуманізація правової системи повинна більше активізувати науку на вирішення філософсько-правових проблем, які дадуть можливість вирішити позитивно-правові проблеми.

Вважатимемо, що усі заявлені **п'ять груп проблем філософії права** мають реальну підставу на їхнє вирішення і вирішення утвореної проблемної ситуації (у кожній державі можуть бути свої особливості). Є всі підстави думати, що проблемні ситуації для філософії права вирішують канонічне право та юридична деонтологія. Основними інститутами, які формують ці науки, є відповідно Церква і держава, що утворюють *об'єктивну* та *суб'єктивну* сторони вирішення проблем.

Розглянемо *об'єктивну сторону* вирішення проблемної ситуації у філософії права, яка виникає тоді, коли є проблема, а засоби для її вирішення відсутні. За появи таких засобів виникають нові проблеми, що потребують нових засобів вирішення тощо.

Сформульовані п'ять груп проблем філософії права потребують такого засобу, як добре розвинене науково-дослідницьке канонічне право. Без канонічного права неможливо виявити повний метафізичний зміст філософії права у практичній діяльності людини. Потрібно знати місце людини у Всесвіті не тільки під час її тілесного життя, а й після його завершення. Чим може допомогти філософія права у вирішенні такої проблеми і якими засобами? Відповідь на цей об'єктивний бік проблемної ситуації дає канонічне право. При цьому за появи нових проблем аналогічного характеру їх вирішення припадає на різноманітні богословські науки.

Отже, щоб посилити об'єктивну сторону проблемної ситуації у філософії права необхідно збільшити доказову базу, поглибити науковий пошук. Це стосується нових наук на стику різних філософсько-природничих тематик, що в перспективі вирішують деякі проблеми філософії права.

Існує й *суб'єктивна сторона* проблемної ситуації, яка полягає у тому, що один і той самий суб'єкт встановив проблему і сам знайшов її розв'язок, вихід із утвореної суперечливості (подібно до запропонованого варіанта п'яти проблем). Висновок може бути подвійним: позитивним або негативним.

Позитивний висновок (результат) вирішення власних проблем філософії права може впливати із попередніх обговорень на різних симпозиумах, конференціях, у наукових діалогах, при рецензуванні, консультуванні з іншими науковцями тощо. Можливий й інший варіант появи філософських проблем – використання сформульованих проблем іншими, зокрема суміжними науками, результати яких розміщено у природно-правовому просторі. Така проблемна ситуація потребує спеціального дослідження.

Негативний висновок щодо проблемної ситуації матимемо тоді, коли сформульовані проблеми примітивні, а запропоновані засоби нечіткі, розмиті, які відображають безпосередній стан. Тобто суб'єкт дослідження пропонує вихід із проблем тими засобами, які він сам не випробував. Такий суб'єктивізм у вирішенні проблем філософії права завжди супроводжується обережністю, невпевненістю, некритичністю та й загалом боязню, що нічого корисного для науки він не дає.

Загалом суб'єктивний бік філософії права повинен мати чіткий алгоритм наукових дій: вибір онтологічної позиції (навіть всупереч авторитетним дослідникам) і логічне доведення, використовуючи власну методологію. Навіть надуманість, незрозумілий світогляд, стрибкоподібна методологія матимуть більше користі, ніж пристосовництво до чужих послуг, боязкість порушити певні необґрунтовані традиції в науці тощо. Для вирішення проблем філософії права авторитетні учення мають вагу, але якщо ці вчення супроводжуються проблемним викладом філософії правових знань, демонструють шлях нового наукового мислення й пошуку, своєрідну творчу емоційність іншими дослідниками. Тобто навколо “авторитетних” проблем повинні існувати евристичні підходи, які можуть націлити на науковий успіх.

Важливо наголосити, що суб'єктивний бік проблемної ситуації у філософії права залежить від сформованого світогляду дослідника. Зокрема складніше тим дослідникам філософії права, які

мають атеїстичний або примітивний релігійний світогляд. Така онтологічно-негативна, здебільшого спадкова світоглядна позиція утворює застій у науці, стримує нові суб'єктивні вирішення проблем філософії права.

Зупинимось на *передумовах* виникнення проблем філософії права та на *меті* їхнього дослідження. Звичайно, такі нетрадиційні завдання, які ставить дослідник сам перед собою, ускладнюють висвітлення предмета проблем філософії права, але, з іншого боку, це збагачує теоретичний пошук, збільшує ступінь інтересу до самих проблем, “втягує” у власну творчість. Але спочатку зазначимо, що існує різниця між проблемами філософії права і проблемами у філософії. Історичної різниці немає, але різниця є у предметі дослідження (як це було вже встановлено).

Передумовами виникнення проблем філософії права є: істинні положення філософії права; ціннісні орієнтації завдань філософії права; наявність суперечливих ситуацій у філософії права.

Істинні положення філософії права встановити складно. Кожен дослідник вважає, що його філософсько-правова теорія є істинною. Але це не так. Для цього існує онтологія, онтологічний аналіз чи перевірка на онтологічність. Навіть за суперечливих міркувань деяких дослідників встановити онтологічну істину не викликає особливих труднощів. Але складніше дається вчення про онтологічну істину, тобто епістемологію, де панують філософські припущення, нахили до певних філософських течій минулого, філософсько-правові думки теперішнього тощо.

Словом спочатку повинні бути висвітлені істинні положення у філософії права для того, щоб могли зародитися проблеми.

Кожна наука ставить перед собою конкретні завдання, які мають ціннісне бачення (орієнтації) подальшої перспективи розвитку, формування необхідної наукової проблематизації. Наприклад, у філософії права ціннісними орієнтаціями є філософський аналіз галузей права, тобто умовне розміщення кожної галузі права у природно-правовий простір. Якщо дослідник зуміє створити таку наукову ситуацію, то з'являться ціннісні орієнтації на подальше дослідження, свого роду цінні проблеми, які дають особливе натхнення для вирішення.

Наявність суперечливих ситуацій у філософії права пояснюється щонайменше двояко: евристичним змістом філософії права, способом викладення матеріалу. Евристичний зміст будь-якої науки завжди інтригує читача, ставить під сумніви кожен мікроевристичний, кожний науковий імпульс, що є бажаним у науці, оскільки звідси випливає багато проблем, які потрібно досліджувати, навіть у суперечливому (зворотному) варіанті. А спосіб викладення наукового дослідження може бути непослідовним, стрибкоподібним тощо. Навіть можливі заперечення власним науковим позиціям. При “згладженні” цих суперечностей вибирається єдина лінія, а інші відкидаються. Відкинуті висновки можуть утворювати окремі проблеми, які потребують вирішення.

Мета дослідження проблем філософії права зумовлена: передумовами виникнення проблем, визнанням власних засобів, підвищенням ступеня змістовності і послідовності дослідження, надійністю перевірки висновків.

Передумови виникнення проблем філософії породжують мету дослідження. Іншими словами, те, що утворюється, потребує дослідження. Саме дослідження, а не перевірки. Оскільки дослідження дає нові імпульси розвитку, формує нові орієнтири тощо, а перевірка стосується доцільності існування.

Застосування власних засобів дослідження означає не вступати у суперечність самого з собою. Передусім потрібно обирати чи створювати такі засоби дослідження проблем філософії права, які впливали б із власних переконань, свого світогляду, своїх методологічних методологій. Запозичені засоби дослідження і визнання їх своїми не зможуть бути дієвими у вирішенні наукових проблем. Тому засобами дослідження проблем філософії права є канонічне право та юридична деонтологія.

Підвищення ступеня змістовності і послідовності у проблемах філософії права необхідне для того, щоб цей предмет дослідження був викладений краще. Іншими словами, змістовність і послідовність матеріалу проблем філософії права була вища, ніж сама філософія права. Інакше, для

чого піднімати самі проблеми, очевидно не для того, щоб вони були висвітлені гірше. Неякісне вирішення проблем філософії права принижують авторитет самої філософії права.

Надійність перевірки висновків досліджень проблем філософії права міститься у способі перевірки. Яким способом можна перевірити проблеми філософії права? Видається, що найкращий спосіб – це аналіз схеми системи філософсько-правових наук (рис. 1). Якщо схема складена методично правильно (сподіваємось, що це так), то з неї випливають проблеми не у філософії права (тут потрібна інша схема), а проблеми філософії права. Інша справа полягає у повноті висвітлення такої перевірки. Це вже інше завдання.

Отже, предмет проблем філософії права впливає із проблематичного кола, проблем держави і Церкви, юридичної деонтології та канонічного права. Завдяки проблемним ситуація філософії права впливають методологічно-теоретичні, природно-антропологічні, онтологічно-релігійні, деонтологічно-позитивістські, державотворчі проблеми, що лежать в основі предмета проблем філософії права. Тобто існує **п'ять груп** проблем філософії права, якими започатковано їхнє вирішення.

Принципи та функції проблем філософії права

Дослідження принципів та функцій є традиційним у теорії будь-якої науки. Щодо проблем філософії права, то це дослідження спочатку насторожує про надуманість такого теоретичного підходу, а потім заспокоює, оскільки ці процеси висвітлені у філософії права. Потрібно дати відповідь про можливість існування самостійних принципів та функцій проблем філософії права, що є дискусійними. Але, якщо існує окремий об'єкт та предмет дослідження, то повинні існувати інші теоретичні аспекти науки. Крім того, цілісні форми філософії права і проблем філософії права хоча й мають багато спільного, але все таки різні. Доведемо це на принципах і функціях.

Встановлені *онтологічні принципи права* (субстанційність, трансцендентність, вічність, панування, акмеологічність, цілісність, справедливість, динамічність, імперативність, нелінійність), *онтологічні принципи філософії права* (метафізичність, інтелігібельність, вітальність, владність, верховенство, доконечність, правосудність, рефлексивність, обов'язковість, синергетичність) та *гносеологічні принципи філософії права* (метафізичність, трансцендентальність, інтелігібельність, екзистенціальність, феноменологічність, рефлексивність, культурологічність, ментальність, історичність) [41, с. 62 – 77].

Враховуємо, що принципи проблем філософії права формуються також під дією принципів канонічного права та юридичної деонтології. Не вдаючись до зазначених спеціальних поділів, висвітлимо *принципи канонічного права*: архаїчність, соборність, єдність Церкви, сенсильність, гештальтність, герменевтичність, симетричність, самобутність, смирення, навернення, відповідальність перед Богом, благоговіння, тайність, сакральність, догматичність, корпоративність, акривія, ікономія, обрядовість [39, с. 23 – 30]. *Принципами юридичної деонтології* є: нормативність, самостійність, індивідуальність, неповторність, нестандартність, миттєвість, непередбачуваність, своєчасність, практичність, конкретність [42, с. 45 – 49].

Зіставимо усі принципи між собою і скеруємо їх на обґрунтування схеми, де відображені такі науки, як канонічне право, юридична деонтологія, філософія права, проблеми філософії права.

Чи мотивація схеми полягає в: можливості чи необхідності отримувати принципи проблем філософії з філософсько-правових норм під впливом канонічної віри (наукової теорії) та юридичного обов'язку (практики)? Відповідь на це запитання приводить до появи таких можливих основних принципів: *евристичності, прагматичності, допитливості, оновлюваності, ймовірності, однозначності, інтуїтивності, інтеграційності, стратегічності*.

Проблеми філософії права є настільки цікавою й захоплюючою наукою, яка побудована на самих проблемах, що творчість супроводжується емоціями, тому й наявний *евристичний* принцип, який слугує одночасно й методом, що сприяє самозбереженню та відтворенню людської сутності. У проблемах філософії права закладена умовна евристична програма для різних фантазій, гіпотез, ідей, що заперечує рутинність. Довгі роздуми, зіставлення, узагальнення догадок чи інтуїцій прояснює розум дослідника, відбувається осяяння як радісне і вдале розв'язання складного завдання. Сама філософія права ніби диктує нові потреби, передбачає ефективне моделювання

емпіричними фактами, збуджує на творче мислення на вирішення цікавих проблемних ситуацій. На таких засадах побудовані проблеми філософії права, і кожне евристичне відкриття є закономірністю, тобто принципом захопленого знаходження нового, постійна схильність до нової думки, догадок.

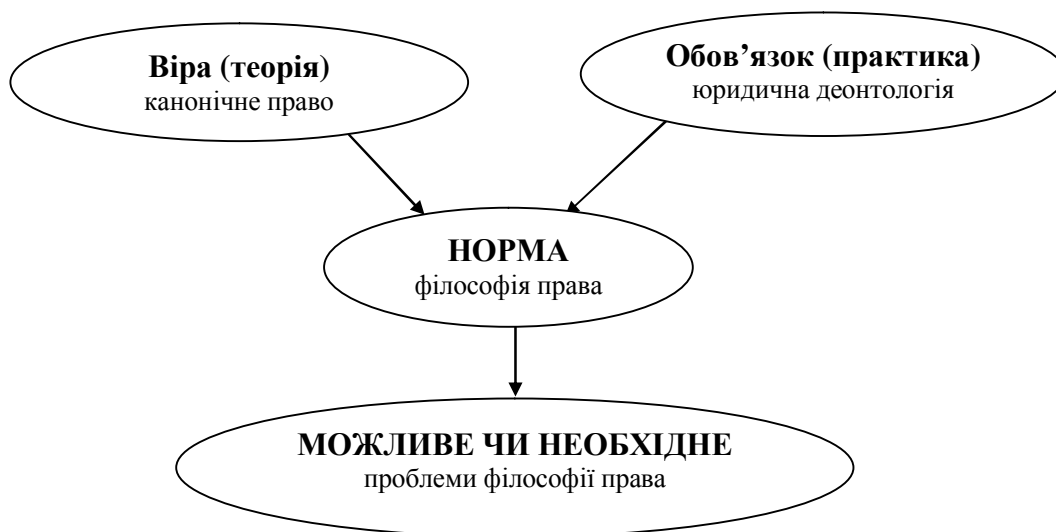

Рис. 2. Співвідношення принципів між науками

Прагматичний принцип проблем філософії права відображає емпіричну прагматику з участю волі та інтелектуальної оцінки, щоб не скотитися на позиції вульгарного прагматизму. Адже проблеми філософії права мають мати цінні практичні наслідки, задоволені філософсько-правові проблеми, доцільну діяльність. Цей принцип поєднує умови виникнення філософсько-правових проблем з їхніми причинами та наслідками, що забезпечує практичний успіх. Прагматичне тлумачення проблем філософії права скероване на постійну раціональну пошукову діяльність, відчуття продуктивності праці, розроблення практичних рекомендацій з філософії права, створення оптимальних моделей права. Звичайно ж практичний успіх у проблемах філософії ще не гарантує істини, оскільки більше схиляється до емпіристської концепції, раціонального використання правових ресурсів. А істину забезпечує інтелектуальне обґрунтування прагматизму, відпрацювання інших різноманітних принципів, виявлення, що диктує умови тощо.

Принцип *допитливості* є властивий проблемам філософії права. Адже інформаційна база філософії права ніколи не може бути остаточною. Відчуття неповноти, незавершеності і бажання, намагання про все дізнатися і зрозуміти є основним завданням проблем філософії права. Широта і глибина знань у філософії права постійно збільшується завдяки допитливості як любові до знань, об'єктивної дійсності. Підвищена цікавість до філософії права виникає завдяки проблемам як духовній потребі прискіпливих дослідників, їхньої властивості інтелекту.

Оновлюваність як принцип проблем філософії права скерований на зміну, реорганізацію ціннісних орієнтацій відповідно до запитів суспільства. У суспільстві завжди відбувається заміна застарілих, неактуальних, навіть зіпсованих тенденцій та напрямів розвитку. І щоб філософія права встигала за летом життя, потрібно, щоб її проблеми своєчасно зазнавали, якщо не кардинального, то хоча б “косметичного ремонту”. Інколи проблеми скеровуються на таку духовну реанімацію, яка відкриває нове “дихання”, омолодження, оживлення тощо. У праві такі обнови проводяться відповідно до прийнятого нового очікуваного закону, якому потрібно дати оновлену філософсько-правову оцінку. Тоді наукові процеси поповнюються новими філософсько-правовими проблемами, які потрібно успішно вирішувати.

На усяку трудність у філософії права є проблема, яка потребує уважного дослідження. До проблем зараховуємо ті явища, які часто повторюються, мають стійкі частоти, але правдоподібність (онтологічність) гарантується, як визнано, 50 на 50 (рівноможливі шанси), хоча з більшою вірою у правдоподібність. У такому разі вважають, що ця теорія ґрунтується на принципі *ймовірності*. Йдеться про зіставлення проблем від псевдопроблеми (такі проблемні ситуації виникають із

наявності елементів надприродного права у філософії права). За збільшення частоти масових випадкових подій (кількісна міра) і за тривалих спостережень емпіричне визнання стає теоретичним. Якщо події мають рідкісні прояви, спостереження буде нетривалим, то ми маємо справу з випадковістю, тобто псевдопроблемою, яка відділена від істини. Тобто, якщо відсутні вагомні підстави, але кількісний ступінь можливостей збільшується, то проблема наближається до визнання, до очікуваної істини. Незважаючи на існування різних інтерпретацій ймовірності, у філософії права слід віддати перевагу логічній ймовірності як відношенням гіпотези до реальності прояву, що спричиняє віру в раціональне.

Проблеми філософії права інколи характеризуються принципами *однозначності*. Тобто проблема може мати різне розуміння, навіть протилежних змістів. Виникають нові труднощі в трактуванні щодо належності до тієї чи іншої категорії. Така неоднаковість розуміння потребує вироблення онтологічних гіпотез, які дають єдино правильну відповідь. Адже по-різному можна оцінювати проблему, але істинна сутність є однозначною. Неоднозначних міркувань у проблематичних філософсько-правових теоріях немає, але припущення про їхнє можливе існування знищує природу права.

Наукову проблему здебільшого уловлюють чуттям, на підсвідомому рівні внаслідок глибокого занурення в тему, певної проникливості, що породжує принцип *інтуїтивності*. Тобто дослідник завдяки тривалій попередній інтелектуальній підготовці і логічних розмірковувань віднаходить правильне вирішення проблеми. Цей принцип підкреслює фахову орієнтацію в науці, у пізнанні дійсності; демонструє власне бачення потрібного рішення, що супроводжується почуттям внутрішньої впевненості у тому, що це рішення правильне. Дослідник, який діє інтуїтивно, переважно не усвідомлює кроків, які приводять його до потрібного рішення, не в стані логічно обґрунтувати чи довести правильність знайденого рішення, будучи, однак, впевненим у тому, що воно правильне. Інтуїція є підсвідомим інстинктом, в якому міститься першоджерело творчості. В інтуїції є прихована в глибинах підсвідомості першопричина активності, єдино вірогідний та достовірний засіб пізнання.

У філософії права багато недосліджених складних тем, які у свідомості людини уособлюються як окремі поняття, хоча шляхом наукового аналізу і синтезу ці поняття часто сприймаються одним цілим (єднальним) словом як проблема. Тому проблеми філософії права ґрунтуються на принципі *інтеграції* (цільності, непорушності). Поява самої навчальної дисципліни “Проблеми філософії права” є науково-навчальною інтеграцією, яка утворилася з непомітних окремих проблем у конкретні концентровані, взаємопроникнуті, самооновлені проблеми, які поширюються з великою потужністю. Фактично, проблеми філософії права завдяки принципу інтеграції є вагомим поповненням науки, об’єднанням раніше окремих, розділених, навіть ізольованих проблем у єдину групу проблем. Крім того, до ізольованих проблем необхідно зарахувати проблеми всіх наук, які мають відношення до філософії права як інтелектуальної науки зокрема. А міжнаукова інтеграція формує цілісну науку проблеми філософії права.

Проблеми філософії права ґрунтуються на принципі *стратегії*. Адже об’єднання усіх проблем філософії права в одну науку веде до бачення перспективи розвитку. Мистецтво вирішення філософсько-правових проблем має успіх у галузях права, які скеровані на досягнення генеральної мети – правомірної поведінки у природно-правовому просторі.

Отже, проблеми філософії права (як наявність суперечливих, опозиційних тверджень у філософії права) є єдиною адекватною теорією із системою принципів, що обґрунтовують цю науку. Універсальність принципів свідчить і про універсальність науки проблем філософії права, яка є можливою і необхідною.

Єдність проблем філософії права з іншими філософсько-правовими науками свідчить про те, що вони разом виконують і спільні функції.

Зокрема *філософії права* притаманні *загальнонаукові функції* (методологічна, гносеологічна, аксіологічна, рефлексивна, культурологічна, ідеологічна) і *спеціальні* (антропоцентрична, автентична, інтеріоризацій, герменевтична, естетична) [41, с. 92 – 103].

У канонічному праві є три групи функцій, які поділяються ще й на загальні і спеціальні. До загальної онтологічної групи належать такі функції: методологічна, стабілізаційна, гармонізаційна, інтегративна, сенсоутворювальна, а також спеціальні – наступальна, споряджальна, сотеріологічна, нейтралітетна. Гносеологічна група функцій відображає загальні аспекти: мотиваційні, футурологічні, інформаційні, регулятивні, орієнтаційні, адаптивні і спеціальні аспекти: богопізнавальні, природно-моральні. Аксиологічна група: загальні – функцію порозуміння, комунікативну, акумулятивну, компенсаторну, соціалізаційну, культурологічну, спеціальні – духовну, подвижницьку, аскетичну [39, с. 30 – 39].

Юридична деонтологія також характеризується трьома групами функцій: функції, які стосуються особи правника; функції, які відображають процес формування національного права в Україні; функції, які сприяють регулюванню суспільних відносин у державі [42, с. 49 – 63].

Вважаємо, що проблеми філософії права виконують і безпосередні власні функції. Серед них: фундаментальні, акмеологічні, симфонічні, менеджментські, пошукові, трансформаційні, логічні.

Фундаментальна функція проблем філософії права впливає із утворення міцної теорії проблем філософії права. Адже сама філософія права є як вершиною права, так і фундаментом галузей права. Але коли врахувати існуючі філософсько-правові проблеми, які мають перспективу вирішення, то ця теорія справді є міцною з універсальними цінностями. Формування фундаменту права покладено на філософію права, а проблеми філософії права у питаннях фундаментальності здійснюють завершення. Тут також враховуються нові проблеми, які обов'язково виникають у спільному розвитку. Тобто фундаментальна функція проблем філософії права компенсує і стабілізує усі можливі процеси у філософії права, приводить їх в онтологічний стан.

У природі фундамент сприяє існуванню вершини. Тобто проблеми філософії повинні мати якусь вищість, кульмінаційну точку свого розвитку. Такий розвиток забезпечує акмеологічна функція як вищий ступінь філософії права, її розквіт і сила. Зібрати усі проблеми в одну точку – приклад пікової досконалості, якої людина досягти не може. Але певні рівні акмеологічності проблем філософії права можуть і повинні бути плодами людини. Адже акмеологічна точка групує багатозначність та плинність і формує точність, єдність, стабільність, що є апогеєм. Акмеологічні концепти такого формувального процесу здійснюються як еволюційно, так і революційно. Революційне відшукування і вирішення проблем філософії права потребує періодичного перегляду, вивірки з відповідністю усіх вимог акмеологічності, що загалом підносить рівень акмеологічних дій на вищий ступінь. Еволюційний процес відшукування та реалізації проблем філософії права синергетичним методом сам знаходить свою природну вершину. Акмеологічні концепти та властивості проблем філософії права потребують державної підтримки та позитивно-правової реалізації в суспільстві у формі правової держави, верховенства права тощо.

Проблеми філософії права виконують симфонічну функцію. Симфонія є ширшим поняттям від гармонії, оскільки враховуються внутрішні онтологічні фактори людини. Якщо кожна проблема подібна до сонатного (окремого) звучання, то зведення усіх проблем філософії права є своєрідним співзвуччям у сонатній формі. Така наука є виразом людських почуттів, які доступні праву, повній симфонії права, де панує гармонія усіх протилежностей добра і зла. Симфонічна функція не веде до сліпої боротьби зі злом, а виставляє на противагу злу сукупність сонатних циклів добра, які “заглушують” зло, не дають йому самотійно звучати. У симфонічному філософсько-правовому “оркестрі” усі проблеми перебувають в одночасному звучанні і вирішуються в унісон зі ступенем розвитку правової цивілізації суспільства.

Закономірним є те, що проблеми філософії права виконують менеджментську функцію. Позитивне право ніби має “найманого” професійного керуючого – проблему філософії права. Тобто формування проблем філософії права потрібне у зворотній дії – координації зусиль, правового впливу, принципів і функцій галузей права і загалом управління правовими явищами. Наявність проблем філософії права – це свого роду потенційна енергія добре обміркованого права, яке виконує менеджерську, управлінську функцію. Фактично, ми маємо справу з самоменеджментом, який закладений у проблемах філософії права і впливає через природні правові явища на суспільні відносини. Позитивні правові явища більше потребують не самоменеджменту філософії, а

менеджменту права, який міститься у проблемах правових орієнтирів, планах стратегічного формування правової держави. Менеджментська функція проблем філософії права вирішує проблеми у будь-якій правовій нормі, що підкреслює ефективність її дії.

Наявність *пошукової* функції проблем філософії права є очевидною, оскільки починається у самій природі проблеми. Крім того, проблеми філософії права покликані розвінчувати шкідливі стереотипи щодо права, знаходити те, що реально існує у праві, формувати пізнавальну діяльність, підтримувати такі інтелектуальні витвори, які скеровані на досягнення ефективності правового впливу. Розглядувана функція (як пошукувана) завжди перебуває у певних намаганнях здійснення наукових розвідок, творіння у галузі права, зокрема, філософії права.

Проблеми філософії права приводять науку до постійних докорінних змін, виконуючи *трансформаційну* функцію. Трансформуються переважно природно-правові й канонічно-правові у позитивно-правові властивості норм регулювання життєдіяльності людини. Також здійснюється зворотне переродження філософсько-правових норм у позитивно-правові норми, в юридичну практику. Звичайно, такі перевтілення, метаморфози є необхідними і навіть науково-генетичними, оскільки науці притаманно змінювати зовнішню і внутрішню форми, надавати компонентам іншого характеру, вигляду тощо. Розглядувана функція своїм перероджуванням та переведеннями збагачує філософсько-правову науку, завдяки постійно утворюваним проблемам робить її повнішою і достовірнішою.

У проблемах філософії права необхідну роль відіграє *логічна* функція, яка відображає щонайменше формальну (закони і форми мислення), діалектичну (закони і форми руху мислення), математичну (обґрунтування конструктів й висновків) логіки. Без логічної функції неможливо в подальшому розвивати вчення про право (поняття, судження, умовиводи), яке впливає із проблем філософії права, ступеня схематизації міркувань, навіть логіко-правових аксіом. Зокрема такі аксіоми впливають із проблем реалізації норм природного і надприродного права, внутрішньої закономірності природного права. Для проблем філософії права особливо цінною є філософський аспект логічної функції, де досліджується динаміка, оцінки, норми, імперативи тощо. Мета такої функціональної дії – дослідити конкретну філософсько-правову проблему та вирішити її за допомогою базової (класичної та некласичної) логіки і, особливо, метафізичної логіки. Метафізична логіка необхідна для вирішення проблем філософії права, канонічного права, юридичної деонтології і, звичайно ж, позитивного права.

Висновки. Отже, проблеми філософії права мають власні принципи і функції, які доповнюють філософсько-правову науку у гносеологічних процесах. Функції проблем філософії права мають універсальні властивості у метафізичному вимірі, їхнє дослідження є вагомим внеском у право, зокрема філософію права.

Сливка С. С. Проблеми філософії права: навч. посіб. / С. С. Сливка. – Львів: Ліга-Прес, 2014. – 160 с.